

Transparency International á Íslandi (TI-IS) fagnar því að stjórnvöld marki sér upplýsingarstefnu. Á því er mikil þörf og enn meiri þörf á að henni sé síðar framfylgt. **TI-IS lýsir sig sammála meginmarkmiðum stefnunnar en vill um leið koma nokkrum athugasemdum á framfæri.**

1. Þótt augljóst sé að stefnunni er ætlað að vera stutt yfirferð yfir markmið stjórnvalda er **erfitt að horfa fram hjá því hve innihaldsrýr stefnan er**. Þótt flest markmið hennar séu jákvæð er lítið að finna sem bendir til að stefnunni sé ætlað að auka og bæta réttindi almennings til upplýsinga. **Stefnan er að mestu og fyrst og fremst samantekt á réttindum sem þegar eru tryggð með lögum.**
2. **Stefnunni fylgir engin innleiðingaáætlun né mælanleg árangursmarkmið.** Það er mikill löstur á stefnunni sem fyrir vikið er einskonar óskalisti án áætlunar um yfirsýn og eftirfylgni. **Hætt er á að stefnan verði óvirk fyrir vikið** enda stefnan fyrst og fremst upptalning á markmiðum sem ítrekað hafa verið nefnd í opinberri umræðu. Mikilvægt er fyrir yfirvöld að átta sig á að stefna er bara skýrsla eða þarfagreining þar til markmið hennar hafa verið innleidd. Erfitt er að átta sig á því hvernig framkvæmdavaldið ætlar sér að fylgja þessari stefnu eftir.
3. **Þá er það nokkur löstur á stefnunni að henni virðist ekki ætlað að stefna sérstaklega fram á við né bæta upplýsingarétt almennings.** Stefnan er fyrst og fremst samantekt réttinda sem almenningur á þegar að hafa.
4. Skilgreiningar á hugtökum er ekki að finna með skýrum hætti í stefnunni þess **í stað má finna almennar lýsingar án tilvitnana til laga og regla um upplýsingarétt.** Það leiðir af sér að skortur er á mælanlegum markmiðum sem aftur veikir stefnuna, innleiðingu hennar og er ekki til þess fallin að skjalið verði lykilskjál framsýnna stjórnvalda.
 1. „Skilvirk afgreiðsla upplýsingabeiðna“ er sett fram sem markmið stefnunnar en skilvirkni virðist skilgreint „eins fljótt og auðið er“ í upplýsingalögum segir „Hafi beiðni ekki verið afgreidd innan sjö daga frá móttöku hennar skal skýra aðila frá ástæðum tafanna og hvenær ákvörðunar sé að vænta. Frestur vegna afgreiðslu beiðni skv. 33. gr. skal þó vera 20 dagar.“ **TI-IS telur mikilvægt að upplýsingarstefna stjórnvalda gefi ekki til kynna að engin skilgreind tímamörk sé að finna í núverandi lögum.**
 2. „Frumkvæðisbirting gagna“ er annað markmið í stefnunni sem ekki er nægilega vel skilgreint. Nýlega kom meðal annars upp mál þar sem

framkvæmdavaldið seldi ríkiseignir en framan af var því haldið fram að upplýsingar um sölu ríkiseigna féllu undir bankaleynd. Því skal hrósa að framkvæmdavaldið ákvað að birta upplýsingarnar. Að mati TI-IS ætti stefnan að kveða skýrar um metnað yfirvalda til birtingar gagna að eigin frumkvæði meðal annars til að fyrirbyggja að slíkar hugmyndir um leynd séu gripnar úr tómi og ýti undir vantraust.

5. Í stefnunni er ekki að finna eina einustu tilvitnun til laga er stefnan tekur til. Það telst ekki til ásættanlegra vinnubragða og eykur verulega líkur á því að stefnan hafi vart nokkuð vægi í pólitískri umræðu né störfum hins opinbera.
6. Á blaðsíðu fimm er að finna málsgrein sem ber heitið „Virk fræðsla um upplýsingarétt almennings“. TI-IS lýsir miklum stuðning við þetta markmið og hrósar framkvæmdavaldinu fyrir skipan ráðgjafa um upplýsingarétt almennings í samræmi við breytingar á upplýsingalögum í júní 2019. **Hins vegar telur TI-IS að almenningur þurfi ekki einn á fræðslu að halda. Gríðarleg þörf er á fræðslu innan þeirra stofnana, fyrirtækja og aðila framkvæmdavaldsins sem upplýsingaréttur almennings nær utan um. Allt of algengt er að aðilar sem sannarlega eiga að veita upplýsingar líti á það sem hlutverk sitt að finna leið til að neita afhendingu gagna. Aðeins fræðsla og viðurlög geta upprætt þessa menningu.** Það veikir stefnu stjórnvalda að ekki sé lögð þyngri áhersla á þessa þætti í stefnunni.
7. Í kafla um „Gagnkvæma upplýsingamiðlun“ skortir á lýsing á því hvernig samráði skal háttað. TI-IS hefur orðið þess áskynja við störf samtakanna að stjórnvöld leggja oft afar lítið í að vinna forvinnu þegar kemur að samráði. Þá er tilviljunum háð til hverra er leitað um samráð. **Í þeim tilvikum sem samtök eins og okkar eru að frumkvæði stjórnvalda beðin um þáttöku í samráði er iðulega um að ræða umsagnagerð eða þáttöku á fundum með úttektarnefndum. Upplýsingagjöf fyrir slíka viðburði er lítil sem engin og jafnvel þegar leitast er eftir því kemur fátt. Afleiðing þessa er sú að fundirnir eru ekki jafn gagnlegir og skilvirkir fyrir stjórnvöld og svo sannarlega ekki fyrir almenning og samtök eins og okkar.** Gríðarlegri vinnu er raunar ‘útvistað’ án greiðslu til almennings. Stjórnvöld verða að temja sér hófsemd þegar kemur að því að móta samstarf á forsendum stjórnvalda eingöngu. TI-IS hvetur forsætisráðuneytið til að styrkja verulega þennan kafla með fyrirmælum um tegund samráðs og þá forvinnu sem fram þarf að fara svo gagn sé af vinnu almennings fyrir stjórnvöld.
8. Varðandi „Örugg meðferð upplýsinga“ telur TI-IS eðlilegt að stefnan sé með ríkari hætti samtvinnuð stefnu yfirvalda er varðar persónuvernd sem og stefnu um tölvuöryggismál.
9. **Um stafræna upplýsingamiðlun vill TI-IS koma á framfærum sérstökum stuðningi við markmiðið.** Hins vegar er stefnan nokkuð þunn þegar kemur að þessum lið sem segir einfaldlega „stjórnvöld auka stafræna framsetningu gagna og efla samstarf um miðlæga miðlun upplýsinga.“ Í stefnunni er samstarf um miðlæga upplýsingamiðlun nefnt og ber því að fagna. TI-IS vill benda stjórnvöldum á að

algenzt er að hið opinbera reki sérstaka upplýsingamiðlun þar sem finna má flest alla útgáfu hins opinbera (ríkisvaldsins) á einum stað. TI-IS vill koma á framfæri nokkrum ábendingum hér:

1. TI-IS hvetur hið opinbera allt til að sameinast um þetta verkefni en ekki aðeins framkvæmdavaldið.
2. Stafræna miðlun gagna þarf að samtvinna stafrænni umbreytingu, aukinni þekkingu og fræðslu. Afar mikilvægt er að gögn séu birt í vinnanlegu formi og opnu formati.
3. Framsetning gagna skiptir miklu máli og því miður hafa stjórnvöld ekki alltaf staðið sig nægilega vel hér. TI-IS hvetur yfirvöld til að hefja undirbúningsvinnu svo hægt sé að setja skýr markmið. Þá skortir stjórnvöldum starfrænan staðal svo hægt sé að samrýma gagnabirtingu og úrvinnslu þvert á stofnanir.
4. Evrópusambandið rekur EU Bookshop <https://op.europa.eu/> sem er á ábyrgð Publication Office of the European Union þar má á einum stað finna flest allt sem sambandið gefur út. TI-IS bendir stjórnvöldum á að hugsanlega er hér módel sem læra má af.

10. „Mikilvægar upplýsingar á fleiri tungumálum“ er sérstakt fagnaðarefni að mati TI-IS. Samtökin lýsa yfir eindregnum stuðningi við þessi áform og hvetur stjórnvöld til að skipa samhfæingahóp með fulltrúum þeirra sem hingað hafa flutt svo hægt verði að forgangsraða og móta skýra og sterka stefnu um þessi atriði.

1. TI-IS bendir stjórnvöldum á að hér má leita til sveitarfélaga sem mörg hver hafa sinnt upplýsingagjöf á erlendum tungumálum af mikilli kostgæfni.
2. TI-IS vill nefna sérstaklega að Langanesbyggð birtir reglulega upplýsingar og tilkynningar á vef sínum og samfélagfélagsmiðlum á íslensku, ensku og pólsku. Sveitarfélagið sem er í smærra lagi hefur því mikið fram að færa til aðstoðar við yfirvöld. Áberandi er hve vel sveitarfélagið reynir að sinna þessari upplýsingagjöf. TI-IS bendir stjórnvöldum á að hugsanlega er hér módel sem læra má af.

TI-IS vill koma á framfæri nokkrum praktískum atriðum er varða stefnuna.

Í stefnunni er **ekki að finna nokkuð um fjármagn til innleiðingu og viðhalds stefnunnar**. Þótt eðlilegt verði að teljast að svo almenn stefna sem þessi innihaldi ekki eiginlegar tölur telur TI-IS mikilvægt að benda yfirvöldum á að stefnan er dæmd til árangursleysis strax í fæðingu ef ekki er ætlunin að láta nokkuð fjármagn fylgja henni.

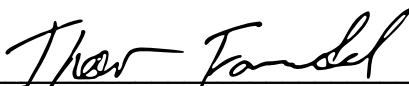
Stefnan minnst ekki einu orði á vernd uppljóstrara né eftirlit með störfum hins opinbera. **Uppljóstrarar og sterkir fjölmiðlar eru ódýrasta og skilvirkasta leið samfélagsins til upplýsingaflæðis. TI-IS hvetur stjórnvöld eindregið til að bæta úr skák hér. Sé raunverulegur áhugi á að auka gagnsæi er slíkt ekki gert nema með öflugum**

eftirlitsstofnunum og vernd fyrir uppljóstrara. Í lögum um vernd uppljóstrara er Vinnueftirlitinu falið „eftirlit með því að vinnuveitendur setji sér slíkar reglur og er ætlað að birta fyrirmynd að þeim fyrir fyrirtæki [á vef stofnunarinnar].“ TI-IS hefur orðið þess áskynja við starfsemi félagsins að verulega þarf að gefa í þegar kemur að þessari fræðslu. Í hverri viku hefur umtalsverður fjöldi samband við samtökin og óskar ráðlegginga, sem er vel, en það er regla nánast án undantekningar að fólk er ekki meðvitað um hlutverk Vinnueftirlitsins í framkvæmd löggjafar um vernd uppljóstrara.

Í stefnunni segir; „Gagnsæi í starfsemi stjórnvalda er hornsteinn lýðræðisins. Til þess að tryggja lýðræðislega samfélagsumræðu um opinber málefni þarf almenningur að hafa aðgang að upplýsingum um starfsemi stjórnvalda, þar á meðal um meðferð opinberra fjármuna og eigna, ákvörðunartöku stjórnvalda og forsendur hennar og um stefnumörkun.“ **Stefnan nefnir þó ekki hvað stjórnvöldum ber að gera sem viðbragð við upplýsingum. Það er mikill veikleiki hér á landi að birting upplýsinga leiðir ekki af sér ekki skýr viðbrögð. Hætt er við því að gagnsæi sé því lítils virði ef upplýsingar og gagnrýni almennings fer ekki í ferli.** Upplýsingarstefna stjórnvalda verður því að innihalda sýn yfirvalda á viðbrögð sem taka við eftir að upplýsingar hafa komið fram og almenningur kallar eftir viðbrögðum. **Því miður er of algengt að þær upplýsingar sem koma fram og svo sannarlega vekja athygli, oft harkaleg, veltist umm í tómi án frumkvæði og ábyrgð frá yfirvöldum. TI-IS hefur áhyggjur af því að stefnan ávarpi þetta ekki með nokkrum hætti. Það grefur undan trausti og áhuga almennings á réttum upplýsingum ef ‘afhjúpun’ er mætt með tómarúmi.**

Transparency International á Íslandi fagnar hreyfinga í átt að upplýsingarstefnu stjórnvalda en biðlar til forsætisráðuneytisins að styrkja hana nokkuð áður en hún er samþykkt.

F.h. Transparency International Iceland

Atli Þór Fanndal, framkvæmdastjóri
thor@transparency.is